

Työttömien Keskusjärjestö: Lausunto hallituksen esitykseen HE129/2020 vp sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain 3 §:n ja tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta

Arvoisa sosiaali- ja terveysvaliokunta,

Kiitämme lausuntopyynnöstä tässä tärkeässä sosiaali- ja terveyspalveluita koskevassa asiassa.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia, sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annettua lakia sekä tuomioistuinmaksulakia.

Esityksen tavoitteena on pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman kirjauksen mukaisesti hoidon esteiden poistaminen ja terveyden tasa-arvon lisääminen. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi asiakasmaksulakia niin, että hoitajavastaanotot tulisivat maksuttomiksi perusterveydenhuollossa ja että poliklinikan antamasta tutkimuksesta ja hoidosta ei enää perittäisi maksuja alaikäisiltä asiakkailta. Mielenterveyspalvelujen maksuttomuutta perusterveydenhuollossa selkiytettäisiin ja tartuntatauteihin liittyvän hoidon, tutkimuksen ja lääkkeiden maksuttomuutta laajennettaisiin tietyiltä osin.

Maksukattoa laajennettaisiin suun terveydenhuollosta, terapiasta, tilapäisestä kotisairaanhoidosta ja tilapäisestä kotisairaalahoidosta sekä tietyistä etäpalveluista perittäviin asiakasmaksuihin. Lisäksi asiakasmaksut, joiden suorittamiseen on myönnetty toimeentulotukea, kerryttäisivät jatkossa maksukattoa.

Pitkäaikaishoidon asiakasmaksut määräytyisivät jatkossakin asiakkaan maksukyvyn mukaan. Jatkuvan ja säännöllisen kotona annettavan palvelun sekä pitkäaikaisten sosiaalihuoltolain nojalla järjestettävien asumispalvelujen asiakasmaksut määräytyisivät yhdenmukaisin perustein, pitkäaikaista tehostettua palveluasumista lukuun ottamatta. Pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen, pitkäaikaisen laitoshoidon ja pitkäaikaisen perhehoidon asiakasmaksuihin sovellettaisiin pitkälti yhdenmukaisia määräytymisperusteita. Lisäksi säädettäisiin asiakkaalle jätettävästä vähimmäiskäyttövarasta viimeksi mainituissa palveluissa.

Asiakasmaksujen alentamisen ja perimättä jättämisen ensisijaisuutta suhteessa toimeentuloturvaan korostettaisiin. Muutoksenhakua koskevaa sääntelyä selkiytettäisiin ja asiakkaan oikeusturvaa vahvistettaisiin.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi tekninen viittaus asiakasmaksulain pykälään, joissa säädettäisiin tulojen huomioon ottamisesta maksua määrättäessä. Tuomioistuinmaksulakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että oikeudenkäyntimaksua ei saisi periä yksityishenkilön vireille panemissa asioissa, jotka koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaan määrättyjä asiakasmaksuja.

Työttömien Keskusjärjestö ry pitää hyvänä usein niukkuudessa elävien työttömien kannalta uudistuksen peruseriaatteita ja tavoitteita - ”hoidon esteiden poistaminen ja terveyden tasa-arvon lisääminen maksuttomuutta laajentamalla ja kohtuullistamalla maksuja”. Juuri tämän suuntaisten muutosten kautta on mahdollista lisätä pienituloisten hakeutumista perusterveydenhuollon palveluihin.

Työttömien Keskusjärjestö ry

Rahakamarinportti 3 A, 3. krs, 00240 Helsinki. Puh. 040 547 7090 • Y-tunnus 1003909-9
www.tyottomat.fi • etunimi.sukunimi@tyottomat.fi tai toimisto@tyottomat.fi

Työttömien Keskusjärjestön mielestä lakiesityksessä erityisen kannatettavaa on, että

- maksuttomuutta laajennetaan uusiin palveluihin (esimerkiksi hoitajavastaanotot perusterveydenhuollossa, mielenterveyspalvelujen maksuttomuuden selventäminen, alle 18-vuotiaiden poliklinikkakäyntien maksuttomuus, tartuntatautilanteisiin reagoiminen)
- toimeentulotuella maksetut palvelut lisätään maksukaton piiriin.
- asiakkaat saavat riittävän tiedon kunnan velvollisuudesta alentaa asiakasmaksua tai jättää se perimättä eli kunnan olisi annettava asiakkaalle riittävästi ja ymmärrettävästi tietoa maksun huojentamista koskevasta sääntelystä.
- asiakkaat eivät joutuisi turvautumaan toimeentulotukeen asiakasmaksuista selvitäkseen eli asiakasmaksujen alentamisen ja perimättä jättämisen ensisijaisuutta suhteessa toimeentuloturvaan korostettaisiin.
- maksukattoa laajennettaisiin mm. suun terveydenhuollosta ja terapiasta perittäviin asiakasmaksuihin.

Työttömien Keskusjärjestö esittää pykäläkohtaisesti seuraavaa:

2 a § Maksun periminen. *Asiakasmaksulakiin on esitetty lisättäväksi maksun perimistä koskeva uusi 2 a §. Pykälällä selkiytettäisiin sitä, että maksun periminen kuuluu nimenomaan kunnalle eikä kunta voi siirtää palveluntarjoajalle oikeutta maksun perimiseen. Kunta voisi silti jatkossakin käyttää asiakasmaksun tekniseen laskuttamiseen myös ulkopuolista palveluntarjoajaa, esimerkiksi tilitoimistoa tai perintäyhtiötä.*

Työttömien Keskusjärjestö ehdottaa, että laki ei mahdollistaisi teknisen laskuttamisen ulkoistamista kaupallisille toimijoille, vaan se tulee järjestää niin, että mahdolliset viivästyskorkojen tms. maksujen tuotot kertyvät kunnalle.

Perintäprosessissa alkuperäisen maksun summa kasvaa tai peräti moninkertaistuu viivästyskorkojen, huomautuskirjeiden yms. lisämaksujen ansiosta hyvin nopeasti, ja suurin taloudellisen hyödyn saaja on laskun tekninen perijä (usein monikansallinen suuryhtiö), ei kunta tai palveluntarjoaja.

Asiakkaan maksukyky tulee selvittää ennen perintätoimia, laatia maksusuunnitelma sekä antaa mahdollinen alennus tai vapautus maksusta. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista ei tule periä viivästyskorkoa. Perintätilanteessa laskuttavan yksikön tulee selvittää asiakkaan maksukyky ennen perintätoimia ja antaa mahdollinen alennus tai vapautus maksusta.

Laskutusta ja asiakasmaksujen perintää tulee tarkastella kokonaisuutena, arvioida kokonaistuottoja ja hyötyjä ja suunnitella laskutuskäytännöt kunnassa sen mukaisesti. Työttömien Keskusjärjestö suosittelee harkittavaksi, että terveyskeskusmaksut voi perusterveydenhuollossa poistaa, kuten Helsingissä on tehty. Tämä edistää kansalaisten yhdenvertaisuutta terveyspalveluissa etenkin heikossa taloudellisessa asemassa olevien kannalta.

Työttömien Keskusjärjestö toteaa, että tulevassa lainsäädännössä kansalaisia koskeva yhdenvertaisuus tulee huomioida nykyistä tarkemmin. Tällä hetkellä valitettavasti kunnat ja kuntayhtymät voivat itse päättää palvelumaksuistaan ja niissä voi olla suuriakin alueellisia eroja ja käytäntöjä. Tämä tarkoittaa, ettei kansalaisten yhdenvertaisuus lain edessä toteudu. Valtio voi tasapainottaa terveydenhoitomaksuja osaltaan, koska kuntien välillä on merkittäviä demografisia eroja sekä eroja työllisyydessä.

Työttömien Keskusjärjestö ry

Rahakamarinportti 3 A, 3. krs, 00240 Helsinki. Puh. 040 547 7090 • Y-tunnus 1003909-9
www.tyottomat.fi • etunimi.sukunimi@tyottomat.fi tai toimisto@tyottomat.fi

6 a § Maksukatto Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kokonaan asiakasmaksulain 6 a §, joka koskee palveluista perittävää vuotuista maksukattoa. Maksukatosta säädetään nykyisin lisäksi voimassa olevan asiakasmaksuasetuksen 26 a ja 26 b §:ssä, jotka kumottaisiin ja joiden sisältämä sääntely siirrettäisiin lain tasolle.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin maksukaton euromäärästä ja seurantajaksosta sekä palvelujen maksuttomuudesta ja maksun perimisestä maksukaton ylittymisen jälkeen. Maksukaton euromäärä ehdotetaan säilytettävän nykyisellä tasolla, joka on 683 euroa kalenterivuodessa. Voimassa olevaa 1 momenttia vastaavasti momentissa säädettäisiin, että maksukaton ylittymisen jälkeen maksukattoon sisältyvät palvelut olisivat asiakkaalle maksuttomia asianomaisen kalenterivuoden loppuun.

Työttömien Keskusjärjestö pitää pienituloisten työttömien kannalta myönteisenä sitä, että maksukattoon sisällytettävien palvelujen määrä laajenee uudistuksessa. Uusina maksuina lasketaan mukaan suun terveydenhuollon käynti- ja toimenpidemaksut, tilapäisen kotisairaanhoidon ja kotisairaalan maksut, terapiosta perityt maksut sekä toimeentulotuella maksetut maksut.

Asiakasmaksujen enimmäismäärä (maksukatto) asiakkaalle on 683 euroa kalenterivuodessa. Maksukaton ylittymisen jälkeen maksukattoon sisältyvät palvelut ovat asiakkaalle maksuttomia asianomaisen kalenterivuoden loppuun.

Aiempi maksukatto oli 590 euroa. Maksukattoa ei tule korottaa, sillä jo nykyisellään maksukaton saavuttaminen ja vasta sen jälkeen maksuttomiin palveluihin pääsy aiheuttaa aina uuden kalenterivuoden alkupuolella huomattavia taloushuolia ja toimeentulotukeen turvautumisia monessa perheessä.

Työttömien Keskusjärjestö kannattaa ehdotusta, jossa maksukattoa kerryttävät maksut terveyskeskuksen avosairaanhoidon palvelusta myös etäyhteyksien avulla annetun palvelun osalta. Terveyskeskuspalveluja annetaan yhä enemmän etäyhteyksien avulla, joten on perusteltua, että myös etäyhteyksien avulla annetuista palveluista perityt maksut laskettaisiin mukaan maksukattoon.

Työttömien Keskusjärjestön mielestä maksukaton seuranta ja ylittymistä ei voi säilyttää yksin asiakkaan harteille. Digiaikana järjestelmiin kirjautuvat maksut tulisi voida koordinoida ja todentaa asiakaskohtaisesti ja maksukaton täytyminen tulisi olla kunnan/palvelunjärjestäjän tehtävä. Vaatimus alkuperäistositteiden säilyttämisestä ja näyttövastuusta on asiakkaalle kohtuuton. Tietosuoja-asiat tulee toteuttaa siten, että asiakaskohtainen maksukaton seuranta mahdollistuu.

Esityksessä asiakkaan on seurattava maksukattonsa ylittymistä itse. Kun maksukatto on ylittynyt, kunnan tai kuntayhtymän on annettava asiakkaalle maksukaton ylittymistä koskeva todistus. Todistuksen saamiseksi asiakkaan on pyydettyäessä esitettävä alkuperäiset tositteet hänen itsensä tai hänen huollettavinaan olevien alaikäisten lasten saamista palveluista suoritetuista maksuista.

11 §. Maksun perimättä jättäminen ja alentaminen. Voimassa olevaan maksun alentamista ja perimättä jättämistä koskevaan 11 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3—5 momentti. Uuden 3 momentin mukaan maksun alentamisen ja perimättä jättämisen olisi oltava ensisijaista toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997) tarkoitettuun toimeentulotukeen nähden.

Kunnan tai kuntayhtymän on annettava asiakkaalle tieto siitä, mitä 1—3 momentissa säädetään maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä. Tieto on annettava ennen ensimmäistä palvelutapahtumaa tai sen yhteydessä. Jos tiedon antaminen ei ole mahdollista ennen palvelutapahtumaa tai sen yhteydessä, sen voi antaa myöhemmin, kuitenkin viimeistään maksua perittäessä.

Työttömien Keskusjärjestö ry

Rahakamarinportti 3 A, 3. krs, 00240 Helsinki. Puh. 040 547 7090 • Y-tunnus 1003909-9
www.tyottomat.fi • etunimi.sukunimi@tyottomat.fi tai toimisto@tyottomat.fi

*Tieto on annettava siten, että **asiakas riittävästi ymmärtää** sen sisällön. Tietoa annettaessa asiakkaalle on annettava sen tahon nimi ja yhteystiedot, jolta asiakas voi tarvittaessa pyytää lisätietoja.*

Edellä 4 momentissa tarkoitettu tieto on annettava asiakkaalle henkilökohtaisesti kirjallisesti tai suullisesti. Tieto voidaan antaa myös asiakkaan yksilöivän sähköisen palvelun välityksellä. Jos tieto annetaan muulla tavalla kuin kirjallisesti, asiakkaalle on hänen pyynnöstään annettava tieto myös kirjallisena.

Työttömien Keskusjärjestö pitää ensiarvoisen tärkeänä sitä, että kuntia velvoitetaan antamaan asiakkaille tietoa mahdollisuudesta asiakasmaksun alentamiseen tai perimättä jättämiseen ja kuntia velvoitetaan soveltamaan maksujen alentamista ja perimättä jättämistä myös käytännössä. Tässä suhteessa on tapahtunut paljon laiminlyöntejä.

Tilastojen mukaan ulosottoasioita tuli vuonna 2018 vireille yhteensä 3,4 miljoonaa. Näistä lähes 390 000 koostui sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista. Mukana oli esimerkiksi noin 69 000 terveyskeskumaksua. Työttömien Keskusjärjestö katsoo, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuja ei tule päätyä ulosottoon, vaan kuntien tulee hoitaa velvoitteensa maksujen alentamisesta tai perimättä jättämisestä.

Työttömien Keskusjärjestö pitää hyvänä esityksen tavoitetta, että asiakasmaksujen alentamisen ja perimättä jättämisen ensisijaisuutta suhteessa toimeentuloturvaan korostetaan ja että asiakkaat eivät joutuisi turvautumaan toimeentulotukeen asiakasmaksuista selvittääkseen.

Lisäksi myönteistä on lain pyrkimys varmistaa asiakkaan oikea ja riittävä tiedonsaanti. Tätä ei Keskusjärjestön mielestä voi liikaa korostaa. Tiedottamista tulee edelleen vahvistaa ja yksinkertaistaa käytännössä. Maksujen huojentamisen tai maksuvapauden hakeminen on hyvin byrokraattista ja vaikeaa, ja sen vuoksi palvelee vähiten niitä ihmisiä, jotka näitä toimia usein eniten tarvitsisivat.

Työttömien Keskusjärjestö ehdottaa myös, että otettaisiin käyttöön yksinkertaisia keinoja tarkistaa tai todentaa oikeus maksujen poistamiseen tai perimättä jättämiseen, kuten

- maksun huojennukseen tai poistoon oikeuttavan tulorajan ilmoittaminen euromääräisesti.
- todistus pienituloisuudesta (työttömillä päiväraha, työmarkkinatuki, toimeentulotuki, vanhuksilla kansaneläke tms.).

Lisäksi ehdotetaan, että maksujen poistamista tai huojentamista laskettaessa huomioitaisiin asiakkaan velkataakka eli asiakkaan todellinen maksukyky kuukausittaisten velkojen lyhennysten jälkeen. Mikäli tätä ei ole huomioitu, asiakas hakee usein asiakasmaksuista suoriutumiseensa täydentävää/ehkäisevää toimeentulotukea kunnasta. Tämä on epätarkoituksenmukaista maksujen siirtoa kunnassa ja kuormittaa turhaan sosiaalityötä.

12.6 Oikeusturva

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Esityksessä ehdotetaan eräitä asiakkaan oikeusturvaa parantavia muutoksia. Asiakasmaksulaissa säädettäisiin nimenomaisesti, että myös laskuun saa vaatia oikaisua, mikä selventäisi nykytilaa. Nimenomaisesti säädettäisiin myös siitä, että laskuun olisi liitettävä oikaisuvaatimusohje.

Muutoksenhakua koskevaa sääntelyä yhdenmukaistettaisiin hallintoprosessilain kanssa. Hallintoprosessilaissa valituslupa on aiemmasta hallintokäyttölain sääntelystä poiketen pääsääntönä, minkä vuoksi asiakasmaksulaissa ei jatkossa enää säädettäisi, että hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että valituslupa olisi myönnettävä vain, jos lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi. Esitys vastaisi tältä osin voimassa olevaa sääntelyä ja poikkeaisi hallintoprosessilain sääntelystä valituslupaperusteiden osalta.

Työttömien Keskusjärjestö pitää esityksiä kannatettavana ja oikean suuntaisina.

Selkeät ohjeet sekä muutoksenhaun selkeyttäminen lisäävät potilasturvallisuutta ja potilaan ja hänen omaistensa oikeusturvaa ja mahdollisuutta olla vaikuttamassa asioihin. Tämän korjaaminen ja tähän panostaminen hyödyntää myös viranomaisia, niin sosiaalityöntekijöitä kuin Kelankin etuuskäsittelijöitä helpottaen heidän työtään. Asioiden ennakoitavuus ja selkeät säännökset ovat kaikkien toimijoiden kannalta erittäin kannatettava asia. Jo sellaisenaan se lisää kansalaisten oikeusturvaa ja sitä kautta hyvinvointia ja elämänlaatua.

Helsingissä 15.10.2020

Työttömien Keskusjärjestön puolesta,
Jukka Haapakoski
Toiminnanjohtaja
jukka.haapakoski@tyottomat.fi
+358 50 577 2580
@jugetstu